

İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 7, Sayı/Issue: 3, 2018

Sayfa: 1848-1863

Received/Geliş: Accepted/Kabul:

[29-07-2018] – [09-09-2018]

Yaşlı Yetişkinlerin Kişisel Anılarında İçsel Durumsal Dil Kullanımının Cinsiyet Farklılıkları Açısından Karşılaştırılması

Filiz SAYAR

Dr. Öğretim Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Asst. Prof., Sivas Cumhuriyet University, Department of Psychology

Orcid ID: 0000-0003-4748-1393

sayar.flz@gmail.com

Öz

Bu araştırmada, yaşlı bireylerin otobiyografik anılarını hatırlarken kullandıkları içsel durumsal dil kategorilerinin cinsiyet farklılıkları açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. İçsel durumsal dil, anlatılan anıyla ilgili duygu (mutluluk, üzüntü), biliş (anlamak, düşünmek), algı (görmek, duymak) ve fizyolojik durum (üşümek, yorulmak) gibi kategorileri içeren ve bireyin yaşadığı olaydan belli bir anlama ulaşmasını sağlayan bilişsel bir süreçtir. Araştırmada, 65 yaş ve üstü toplam 60 bireyden beş yaşam dönemine ait birer anı anlatmaları istenmiş, kaydedilen anılar içsel durumsal dil kategorileri açısından incelenmiştir. Sonuçta, kadın katılımcıların anılarını daha fazla duygusal ifade kullanarak öyküleştirdikleri ve daha fazla olumsuz ifade tercih ettikleri gözlenmiştir. Kadınlar, erkeklere kıyasla ergenliğe dair anılarını daha olumlu ifadelerle anlatırken, orta yaşa ait anıları için daha olumsuz ifadeler kullanmışlardır. Biliş, algı ve fizyolojik durum ifadelerinin kullanımları bakımından herhangi bir cinsiyet farklılığı gözlenmemiştir. Sonuçlar cinsiyetlerin maruz kaldıkları farklı sosyalleşme süreçleri ve yaşla ilgili farklılıklar açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlanma, Otobiyografik Bellek, Cinsiyet Farklılıkları, İçsel Durumsal Dil

Comparison of Use of Internal State Language in Personal Narratives of Elderly Adults in terms of Gender Differences

Abstract

The aim of this study is to compare internal state language used by elderly people in recalling autobiographical memories in terms of gender differences. Internal state language is a cognitive process that consists of some categories such as emotion, cognition, perception and physiological states and allows individuals to reach a certain understanding of their experiences. Sample of research consists of 60 individuals aged 65 and over. In study, participants were asked to narrate an event from their five life periods, and the narratives were examined for the internal state language. Females used significantly more emotions and negative emotional expressions. While they describe their adolescent narratives more positively than men do, for middle age, they used negative emotional expressions. No gender differences were observed in the use of cognition, perception, and physiological states. The results were evaluated in terms of different socialization processes that genders are exposed to and age-related differences.

Keywords: Aging, Autobiographical Memory, Gender Differences, Internal States Language

Giriş

Otobiyografik bellek, kişinin geçmişle ilgili olgu ve anıların bilgisini depolayarak gerektiğinde bu bilgilerin geri getirilmesini sağlamaktadır (St-Laurent, Moscovitch, Levine ve McAndrews, 2009; Aizpurua ve Koutstaal, 2015). Bu bağlamda, otobiyografik anılar kendiliğın oluşumunda, sürdürülmesinde, yaşamın anlamlandırılmasında ve iletişimin sağlanmasında önemli roller oynayan psikolojik ürünlerdir. McLean, Pasupathi ve Pals'a (2007) göre, kişisel anıların öyküleştirelmesi çocukluktan yetişkinliğe kadar insanların olumlu ve tutarlı kendilik kavramının gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu konudaki literatüre bakıldığında anıların hatırlanma ve anlatım tarzında önemli cinsiyet farklılıklarının varlığı gözlenmektedir (Bauer, Stennes ve Haight, 2003; Bohanek ve Fivush, 2010; Grysman, Fivush, Merrill ve Graci, 2016; Pillemer, Wink, DiDonato ve Sanborn, 2003; Zaman ve Fivush, 2013). Buna göre, kadınlar anılarını erkeklere kıyasla daha ayrıntılı, canlı, bağlantılı ve zengin duygusal ifadelerle anlatmaktadırlar (Fivush, Bohanek, Zaman ve Grapin, 2012; Grysman ve Hudson, 2013; Grysman ve ark., 2016). Pillemer ve arkadaşlarının (2003) bulgularına göre, kadınlar erkeklerden daha spesifik bellek özelliklerine sahiptir.

Bu bağlamda mevcut çalışma, yaşlı bireylerin otobiyografik anılarını anlatırken kullandıkları içsel durumsal dil kategorilerindeki cinsiyet farklılıklarına odaklanmıştır. İçsel durumsal dil, yaşanan bir olay sırasındaki duygu (örneğin, mutlu, üzgün), biliş (anlamak, düşünmek), algı (görmek, duymak) gibi psikolojik süreçleri ortaya çıkaran ve böylece bireyin yaşadığı olaydan kendi adına farklı anlamlara ulaşmasına yardımcı olan bir süreçtir. Otobiyografik anıların anlatımında içsel durumsal dil kullanımının çocukluktan ergenliğe doğru arttığı bilinmekle birlikte (Bauer ve ark., 2005), birçok çalışmada kadınların erkeklere kıyasla otobiyografik anılarını daha zengin içsel durumsal dil kullanarak anlattıkları gözlenmiştir (Bauer, Stennes ve Haight 2003; Bohanek ve Fivush, 2010; Davis, 1999; Fivush ve Buckner, 2003).

Bauer, Stennes ve Haight'a (2003) göre, yetişkinlerde anıların duygusal içeriğini cinsiyet farklılıkları açısından inceleyen yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır ve içsel durumsal dil kullanımını ele alan çalışmalar anıların daha çok duygu yönüne odaklanmaktadır. Bu nedenle, biliş, algı ve fizyolojik durum gibi içsel durumsal kategorilerini de incelemeyi amaçlamışlardır. Bauer, Stennes ve Haight'a (2003) göre, içsel durumsal dil kategorileri cinsiyetler arasındaki farklı sosyalleşme örüntülerine işaret ederek otobiyografik bellekteki cinsiyet farklılıkları hakkında önemli bilgiler sağlayabilir. Genç yetişkinlerle (ortalama yaş 24) yaptıkları çalışmada katılımcılardan 7 yaşından önce ve sonra yaşadıkları dört otobiyografik anıyı hatırlamalarını istemişlerdir. Sonuçta, kadınların erkeklere kıyasla

(özellikle 7 yaşından sonraki anılar için) daha fazla duygusal ifade kullandıkları, biliş ve algı ifadelerini erkeklere göre daha sık tercih ettikleri bulunurken, fizyolojik durum açısından önemli bir cinsiyet farklılığı elde edilmemiştir.

Bu konuda ergenlerle (ortalama yaş 14) yapılan diğer bir çalışmada ise kız ergenlerin erkek ergenlere göre daha yoğun içsel durumsal dil kullandığı, olumlu ve olumsuz anılarını daha zengin duygusal ve bilişsel ifade kullanarak anlattıkları gözlenmiştir (Bohanek ve Fivush, 2010). Kızlar anılarını erkeklere göre daha olumlu duygulanım ve duygu ifadeleriyle ve daha sık bilişsel ifade kullanarak anlatmıştır. Bu bulgulara göre, kadınlar geçmiş yaşantıları üzerinde daha fazla düşünme eğilimi göstermekte, kendileri ve durumları anlama ve anlamlandırma konusunda erkeklerden daha fazla çaba göstermektedir (Fivush ve Baker-Ward, 2005).

Birçok çalışma, duygusal ifade kullanımındaki cinsiyet farklılıklarını ortaya koyarak kadınların erkeklere göre anılarını daha fazla duygusal ifade ile anlatmayı tercih ettiklerini göstermiştir (Bauer, Stennes ve Haight, 2003; Davis, 1999; Fivush, 1998; Friedman ve Pines, 1991; Rice ve Pasupathi, 2010; Ross ve Holmberg, 1990). Davis (1999), kadınların duygusal bellek açısından erkeklerden daha avantajlı olmasını kadınların çocukluktan itibaren ebeveynleri ve çevresi tarafından duyguların daha ağırlıkta olduğu bir sosyalleşmeye maruz bırakılmalarıyla açıklamaktadır. Buna göre, ebeveynler kız çocuklarıyla daha duygu odaklı konuşmayı tercih ederek deneyimlenen duygulara ve duyguların sonuçlarına daha fazla odaklanmaktadır (Brody ve Hall, 1993).

Diğer yandan, gelişim dönemleri açısından yaşlı bireylerin anılarını gençlere göre daha az duygusal dil tercih ederek ve daha az içgörüsül çıkarımlar yaparak anlattıkları gözlenmiştir (Rice ve Pasupathi, 2010). Bu sonuçlara göre, yaşlı bireyler daha durağan kendilik (self) örüntülerine sahip olduklarından gençlere göre kendilikleriyle çelişkili durumlar üzerinde daha az düşünmeyi tercih etmektedirler. Otobiyografik bellek ile ilgili çalışmalarda yaşlı bireylerin gençlere kıyasla daha olumlu anılarını hatırlamaya eğilimli oldukları, anılarını daha olumlu tarzda hatırladıkları ve daha olumlu duygu ifadeleriyle anlattıkları gözlenmiştir. Bu '*olumluluk etkisi*' birçok çalışmada gösterilmiştir (Comblain, D'Argembeau ve Van der Linden, 2005; Kennedy, Mather ve Carstensen, 2004; Mather ve Carstensen, 2005; Pasupathi ve Carstensen, 2003). Mather ve Carstensen'e göre (2005), yaşlılardaki bu olumluluk etkisi, onların duygusal regülasyona (düzenlemeye) odaklanmalarından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan bu

konuyla ilgili bir çalışmada, 65 yaş ve üstü yaşlı kadınların erkeklere göre daha fazla olumsuz anı hatırlaması olumluluk etkisinin erkeklerde daha güçlü olduğunu göstermiştir (Ros ve Latorre, 2010).

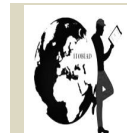
Bu bağlamda mevcut araştırmanın amacı, içsel durumsal dil kullanımında yaşlı bireyler arasındaki cinsiyet farklılıklarını karşılaştırmaktır. Daha önce bu konuda yaşlı bireylerle yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Temelde Bauer, Stennes ve Haight'ın (2003) yöntemine benzer bir yöntemin kullanıldığı bu çalışmada katılımcıların belli yaşam dönemlerine (0-11 yaş, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 36-55 yaş ve geçen yıl) ait anıları duygu, biliş, algı ve fizyolojik durum dil kategorilerine göre kodlanarak incelenmiştir. Bunun yanında, anıların duygusal değeri (olumlu, olumsuz, nötr gibi) de incelenerek yaşam dönemi ve cinsiyet değişkenleri açısından karşılaştırma yapılmıştır. Bu konuda elde edilen bilimsel bilgilerin ışığında kadınların anılarını anlatırken erkeklere kıyasla daha zengin içsel durumsal dil kullanacakları (daha fazla duygu, biliş, algı ve fizyolojik durum ifadesi) ve daha olumsuz bir dil kullanacakları beklenmiştir.

2.Yöntem

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini 65 yaş ve üstü toplam 60 birey (30 kadın, 30 erkek) oluşturmaktadır. Katılımcılar lise veya üniversite mezunu kişilerden gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1'dedir. Araştırmanın etik uygunluğu Cumhuriyet Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu 07.09.2017 tarih ve 2017-09/02 sayılı karar ile onaylanmıştır.

Mevcut araştırmanın örneklemini evlerinde yaşayan sağlıklı yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde kartopu yöntemi uygulanmıştır. Kartopu yöntemi, araştırmaya katılan katılımcıların bilgi sağlayarak araştırmaya uygun başka katılımcıların bulunmasına yardımcı olmasıdır. Bu bağlamda 'sağlıklı yaşlı' kriterini sağlamak için katılımcılara iki ölçek uygulanmıştır. Bunlar, Standardize Mini Mental Test (SMMT) (Güngen, Ertan, Eker, Yaşar ve Engin, 2002) ve Geriatrik Depresyon Ölçeği'dir (GDÖ) (Ertan ve Eker, 2000). Kriterlere uygun olarak, SMMT'den 25 ve altı, GDÖ'den 11 puan üstü alan katılımcılar araştırmaya dahil edilmemiştir. Ölçeklerden alınan puanların ortalama ve standart sapmaları Tablo 1'de gösterilmiştir. Ayrıca bilişsel işlevleri etkilediğinden dolayı halen psikiyatrik ve/veya nörolojik ilaç kullanan ya da bu tür ilaçların kullanımını 6 ay önce sonlandırmamış olan katılımcılar araştırmaya dahil edilmemiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri ile Tarama Amaçlı Ölçeklerden Alınan Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

	Kadın		Erkek	
	Ort.	SS	Ort.	SS
Yaş	69.67	5.85	70.10	6.55
Eğitim Yılı	12.97	2.13	13.47	2.56
SMMT	29.07	0.94	29.13	0.78
GDÖ	5.10	3.10	3.70	3.09

2.2. Veri Toplama Araçları

Mevcut araştırmada Bauer, Stennes ve Haight (2003) ile Levine, Svoboda, Hay, Winocur ve Moscovitch'in (2002) araştırma yöntemine benzer bir yöntem uygulanmıştır. Buna göre, araştırmada katılımcıların beş yaşam dönemine göre (çocukluk-11 yaş, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 35-55 yaş ve geçen yıl) ait anıları, dört içsel duruma göre (duygusal ifade, bilişsel durum, algı, fizyolojik durum) kodlanmış ve bunun için her katılımcıya ait bir otobiyografik bellek formu kullanılmıştır.

2.3. İşlem

Araştırmada katılımcılarla bireysel olarak çalışılmıştır. Aydınlatılmış onam formu verildikten ve tarama amaçlı ölçekler uygulandıktan sonra katılımcılardan beş yaşam dönemine ait (çocukluk-11 yaş arası, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 35-55 yaş ve geçen yıl) bir anı anlatmaları istenmiştir. Anıların genel olmaması, 'en fazla bir gün sürmüş' olması istenmiştir. Örneğin, 'ben o zamanlar şöyle yapardım' şeklinde değil de 'o gün şöyle yapmıştım' gibi spesifik olan anıların anlatılması beklenmiştir. Katılımcılardan izinleri alınarak ses kayıtları alınmış, anılar anlatılırken herhangi bir yönlendirme yapılmamış ve bir zaman sınırlaması getirilmemiştir. Kaydedilen anılar daha sonra araştırmacı tarafından araştırmada incelenen özellikler açısından kodlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

2.4.1. Kodlama

Kaydedilen anılarda içsel duruma gönderme yapan tüm ifadeler dört kategoriye göre sayılarak kodlanmıştır. Bu kategoriler:

- Duygusal ifade:* Anlatılan anılarda kullanılan olumlu ('çok mutlu oldum', 'keyifli zaman geçirdim'), olumsuz ('çok üzülmüştüm', 'çok ağladım') ve nötr ('ne öfkelenim ne de nefret ettim', 'sevinmedim') duygu yüküne sahip tüm duygu ifadeleri.
- Bilişsel durum:* Bilişsel tüm ifadeler, örneğin, 'düşündüm', 'merak ettim', 'inanyordum' gibi.
- Algı:* Algısal durumlara gönderme yapan tüm ifadeler, örneğin, 'baktım', 'duydum', 'gördüm' gibi.
- Fizyolojik durum:* Fizyolojik duruma gönderme yapan tüm ifadeler, örneğin, 'susamışım', 'yorgundum', 'üşüyordum' gibi.

Tekrarlar da dahil olmak üzere yukarıda belirtilen özelliklere ait tüm ifadeler sayılarak kodlanmıştır. Duygusal ifade kategorisinde doğrudan ve dolaylı duygu ifade eden tüm duygusal göndermeler dikkate alınmıştır. Ayrıca, katılımcının kendi içsel durumuna işaret eden ifadeler kodlanırken, anılarda geçen diğer kişilere yönelik göndermeler değerlendirme dışı bırakılmıştır.

2.4.2. İstatistiksel Analizler

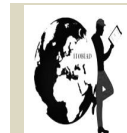
Verilerin analizinde 2 (cinsiyet) X 5 (yaşam dönemi: 0-11 yaş, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 36-55 yaş ve geçen yıl) son faktörde tekrar ölçümlü faktöriyel Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Cinsiyet değişkeni denekler arası olarak, yaşam dönemi değişkeni ise denek içi olarak belirlenmiştir. Duygusal ifade, bilişsel durum, algı, fizyolojik durum değişkenleri araştırmanın bağımlı değişkenleridir.

Duygusal ifadesi değişkeni açısından anıların duygusal değerinin analizinde 2 (cinsiyet) X 3 (duygusal değer: olumlu, olumsuz, nötr) X 5 (yaşam dönemi: 0-11 yaş, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 36-55 yaş ve geçen yıl) tekrar ölçümlü faktöriyel Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Cinsiyet değişkeni denekler arası olarak, yaşam dönemi ile duygusal değer değişkenleri ise denek içi olarak belirlenmiştir. Duygusal ifade, bilişsel durum, algı, fizyolojik durum değişkenleri bağımlı değişkenlerdir.

3. Bulgular

3.1. Yaşam dönemleri açısından cinsiyet farklılıkları

Duygusal ifade: Uygulanan istatistiki analizler sonucunda cinsiyet değişkeninin temel etkisi anlamlı bulunmuştur, ($F(1, 58) = 16.81$, $MSE=29.45$, $p<.001$, $\eta^2 = .23$). Yaşam dönemi değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu gözlenirken ($F(4,232) = 3.33$, $MSE=3.25$, $p<.05$, $\eta^2 = .05$), yaşam dönemi & cinsiyet değişkenlerinin etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir, ($F(4,232) = 1.88$, $MSE=1.84$, $p=.11$, $\eta^2 = .03$). Anlamlı bulunan etkilere uygulanan Bonferroni post hoc testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Bilişsel durum: Yapılan analizler sonucunda cinsiyet değişkeni temel etkisi, ($F(1,58) = .32$, $MSE = .21$, $p = .58$, $\eta^2 = .01$) ile yaşam dönemi temel etkisinin, ($F(4, 232) = .49$, $MSE = .21$, $p = .75$, $\eta^2 = .01$) ve yaşam dönemi & cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir, ($F(4, 232) = 1.12$, $MSE = .49$, $p = .35$, $\eta^2 = .02$).

Algı: Cinsiyet değişkeni temel etkisi, ($F(1,58) = 1.10$, $MSE = .56$, $p = .30$, $\eta^2 = .02$) ile yaşam dönemi temel etkisinin, ($F(3.07, 177.97) = 1.14$, $MSE = .48$, $p = .33$, $\eta^2 = .02$, $GG \epsilon = .77$) ve yaşam dönemi & cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir, ($F(3.07, 177.97) = 1.71$, $MSE = .71$, $p = .17$, $\eta^2 = .03$, $GG \epsilon = .77$).

Fizyolojik durum: Cinsiyet değişkeni temel etkisi, ($F(1,58) = 1.67$, $MSE = .40$, $p = .20$, $\eta^2 = .03$) ile yaşam dönemi temel etkisinin, ($F(2.99, 173.94) = 1.38$, $MSE = .52$, $p = .25$, $\eta^2 = .02$, $GG \epsilon = .75$) ve yaşam dönemi & cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olmadığı gözlenmiştir, ($F(2.99, 173.94) = .46$, $MSE = .17$, $p = .71$, $\eta^2 = .01$, $GG \epsilon = .75$).

3.2. Anıların duygusal değeri açısından cinsiyet farklılıkları

Duygusal ifade: Cinsiyet değişkeninin temel etkisi, ($F(1,58) = 16.46$, $MSE = 48.05$, $p < .001$, $\eta^2 = .22$), duygusal değer değişkeninin temel etkisi, ($F(1.44, 83.23) = 38.42$, $MSE = 188.53$, $p < .001$, $\eta^2 = .40$, $GG \epsilon = .72$) ile duygusal değer & cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F(1.44, 83.23) = 4.78$, $MSE = 23.44$, $p < .05$, $\eta^2 = .08$, $GG \epsilon = .72$). Anlamlı bulunan etkiler üzerinde uygulanan Bonferroni post hoc testi sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Anıların duygusal değeri ile yaşam dönemi arasındaki etkileşim açısından ANOVA uygulandığında, cinsiyet değişkeninin temel etkisi, ($F(1,58) = 16.81$, $MSE = 9.82$, $p < .001$, $\eta^2 = .23$), yaşam dönemi değişkeninin temel etkisi, ($F(6.55, 379.80) = 11.22$, $MSE = 9.30$, $p < .001$, $\eta^2 = .16$, $GG \epsilon = .47$) ile yaşam dönemi & cinsiyet etkileşim etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir ($F(6.55,$

$379.80) = 2.66$, $MSE = 2.20$, $p < .05$, $\eta^2 = .05$, $GG \epsilon = .47$). Anlamlı bulunan etkiler üzerinde uygulanan Bonferroni post hoc testi sonuçları Tablo 3'de sunulmuştur.

Yaşlı Yetişkinlerin Kişisel Anılarında İçsel Durumsal Dil Kullanımının Cinsiyet Farklılıkları Açısından Karşılaştırılması

Tablo 2. Yaşam Dönemleri Açısından Cinsiyet Farklılıkları Puanlarında Anlamli Olduğu Bulunan Etkilere Uygulanan Bonferroni *post doc* Testi Analiz Sonuçları

	Ort.	SS	p	
Duygusal ifade				
Cinsiyet	.63	.15	.00***	kadın > erkek
Yaşam Dönemi_	.58	.18	.02*	36-55 yaş > 0-11 yaş

*p<.5, **p<.01, ***p<.001

Tablo 3. Anıların Duygusal Değeri Açısından Cinsiyet Farklılıkları Puanlarında Anlamli Olduğu Bulunan Etkilere Uygulanan Bonferroni *post doc* Testi Analiz Sonuçları

Duygusal ifade	Ort.	SS	p	
Cinsiyet	1.03	.26	.00***	kadın > erkek
Duygusal Değer	1.62	.43	.00**	olumsuz > olumlu
	1.38	.25	.00***	olumlu > nötr
	3.00	.32	.00***	olumsuz > nötr
Duygusal Değer & Cinsiyet				
<i>Olumsuz</i>	2.20	.66	.00**	kadın > erkek
Yaşam Dönemi & Duygusal Değer				
<i>12-17 yaş (olumlu)</i>	.43	.15	.00**	kadın > erkek
<i>18-35 yaş (olumsuz)</i>	.60	.18	.00**	kadın > erkek
<i>36-55 yaş (olumsuz)</i>	.90	.27	.00**	kadın > erkek

*p<.5, **p<.01, ***p<.001

Tartışma ve Sonuç

Yaşlı bireylerin içsel durumsal dil özelliklerinin cinsiyet farklılıkları açısından karşılaştırıldığı bu araştırmada, önceki araştırma sonuçlarıyla tutarlı olarak, kadınların anılarını anlatırken erkeklerden daha fazla duygusal ifade kullandıkları fakat diğer içsel durumsal dil kategorilerinin (bilis, algı ve fizyolojik durum) kullanımı açısından herhangi bir cinsiyet farklılığının bulunmadığı saptanmıştır. Mevcut araştırmanın bu sonuçları kadınların erkeklerden daha zengin içsel durumsal dil kullandığını ileri süren araştırma sonuçlarıyla kısmen tutarlı görünmektedir (Bauer, Stennes ve Haight, 2003; Bohanek ve Fivush, 2010; Davis, 1999; Fivush ve Buckner, 2003). Duygu ifadesi kullanımı açısından cinsiyetler arası fark açıkken, diğer içsel durumsal unsurlar açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır. Daha önceki araştırma sonuçlarının ergen ya da orta yetişkinlerden elde edildiği

düşünüldüğünde mevcut araştırma sonuçlarının yaşlı yetişkinlerin otobiyografik bellek özellikleri açısından değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kadınların anılarını hatırlarken erkeklere göre daha fazla duygusal ifade kullanma eğiliminde olması birçok çalışmada gösterilmiştir (Boals, 2010; Bohanek ve Fivush, 2010; Davis, 1999; Friedman ve Pines, 1991). Bu konudaki cinsiyet farklılıkları kız ve erkek çocuklarının yetiştirilme tarzı ve ebeveynlerin farklı rol beklentileriyle açıklanmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalara göre, anneler ya da babalar erkek çocuklarından daha çok kız çocuklarıyla duygusal ifadeyle konuşmakta ve duygulara daha fazla odaklanmaktadır (Adams, Kuebli, Boyle ve Fivush, 1995; Brody ve Hall, 1993; Fivush, Berlin, Sales Mennuti-Wasburn ve Cassidy, 2003; Kuebli ve Fivush, 1992). Böylece, ebeveynlerin farklı cinsiyetteki çocuklarına yönelik bu farklı çocuk yetiştirme yaklaşımları bu konudaki cinsiyetler arası farklılıkları ortaya çıkarmaktadır.

Bauer, Stennes ve Haight (2003), kadın ve erkek yetişkin katılımcılar arasında duygu, biliş ve algı açısından kadınların lehine farklılıklar bulurken, mevcut çalışmada sadece duygu ifadelerinin kullanımı açısından anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu anlamda, Bauer, Stennes ve Haight'ın (2003) biliş ve algı içsel durumsal kategorilerinden elde ettikleri sonuçlarla mevcut araştırma sonuçlarının tutarlı olmadığı görülmektedir. Diğer yandan her iki çalışmada da kadınlar anılarını öyküleştiren erkeklere nazaran daha duygusal dil kullanmayı tercih etmiş, fizyolojik durumlara yapılan göndermelerde cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu farklı sonuçların katılımcıların buldukları gelişim döneminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bauer, Stennes ve Haight (2003), genç yetişkinlerle çalışmıştır, mevcut çalışmada ise araştırmanın örneklemini yaşlı bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu araştırma sonuçlarının gençler ve yaşlılar arasındaki farklı içsel durumsal dil kullanım özelliklerini yansıttığı düşünülmektedir.

Kız ergenlerin, yaşıtı erkeklere kıyasla anılarını anlatırken bilişsel durumlara daha fazla gönderme yaptığını gösteren bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır (örneğin, Bohanek ve Fivush, 2010; Habermas ve Silveira, 2008). Mevcut çalışmada ise, bilişsel ve algısal ifade kullanımında kadın ve erkekler arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Bauer, Stennes ve Haight (2003) ile Bohanek ve Fivush'un (2010) araştırmalarında ise mevcut araştırmanın tam tersi sonuçlar elde edilmiştir. Bu araştırma sonuçlarının genç yetişkin ve ergenlerden elde edildiği düşünüldüğünde, mevcut çalışmada yaşlı yetişkinlerde bilişsel ve algısal ifade açısından cinsiyet farklılığının görülmemesi yaşla birlikte bilişsel ifade kullanımında cinsiyet

farklılığının ortadan kalktığı yönünde düşünülebilir. Yani, yaş ilerledikçe ve yaşam deneyimleri çoğaldıkça kadın ve erkeklerin yaşadıkları olayları algılama ve düşünme tarzları cinsiyet farklılıklarını ortadan kaldırmaktadır ya da azalan yaşam süresi ve yaklaşan ölümlerle birlikte durumlara karşı benzer bir bakış açısı geliştiriliyor olabilir. Bu sonuçlar aynı zamanda kültürel bilişsel bir farklılığın göstergesi olarak da değerlendirilebilir fakat bu konuda elimizde yeterli araştırma sonucu bulunmamaktadır.

Anıların duygusal değeri açısından bakıldığında, katılımcıların genel olarak anılarını daha çok olumsuz ifadelerle anlatmayı tercih ettikleri görülmektedir. Bauer, Stennes ve Haight'da (2003) da katılımcıların genel olarak anılarını daha fazla olumsuz ifade kullanarak anlattığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda bu sonuçlar mevcut araştırma sonuçlarıyla tutarlı görünmektedir. Diğer yandan, Bauer ve arkadaşlarının gençlerle çalıştığı düşünüldüğünde elde ettikleri bu sonuçların gençlerin *olumsuzluk etkisi* gösterdiği yönündeki araştırmaları desteklediği söylenebilir (örneğin, Kennedy, Mather ve Carstensen, 2004). Fakat yaşlı bireylerin incelendiği mevcut araştırmada literatürdeki genel kanının aksine olumsuzluk etkisinin görülmesi farklı açılardan ele alınması gereken bir konudur.

Bu bağlamda, mevcut çalışmada anıların anlatımında daha çok olumsuz ifadelerin tercih edilmesi Batı ve Amerika kültürlerinde yaşlılarda görülen *olumluluk etkisi* ile çelişkili görünmektedir. Sosyoduygusal seçicilik kuramına göre, insanlar zamanı kısıtlı olarak algıladıklarında duygusal amaçlar öncelik kazanmakta, kişiler daha iyi hissetmelerini sağlayacak duygusal düzenleme (regülasyon) stratejilerine yönelmektedir (Carstensen, Isaacowitz ve Charles, 1999). Bu kurama göre, yaşlı bireyler daha kısıtlı bir zamana sahip olduklarını düşündüklerinden duygusal amaçlara uygun olarak geçmişlerini hatırlarken olumlu yönleri arttırıp, olumsuzlukları azaltmayı tercih edeceklerdir. Bu kuramla uyumlu olarak birçok çalışmada, yaşlı bireylerin duygu durumlarını düzenleme amaçlı bir bilişsel strateji olarak anılarını anlatırken daha olumlu olma ve olumsuzlukları azaltma eğiliminde oldukları görülmüştür (Kennedy, Mather ve Carstensen, 2004; Mather ve Carstensen, 2005; Pasupathi ve Carstensen, 2003). Fakat Türk örnekleminde elde edilmiş sonuçlar bulunmadığından bu konuda yapılacak çıkarımlarda dikkatli olunması gerektiği düşünülmektedir. Diğer yandan, mevcut araştırmadan elde edilen bu sonuçların kültürel farklılıkları yansıtması da mümkündür. Amerika ve Batı ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde yaşayan yaşlı bireyler genel olarak yaşamları boyunca elde ettikleri yaşam konforunu devam ettirme ve yaşlılıklarında da yaşam doyumunu elde etme motivasyonu ile olumlu ifadeleri tercih ediyor olabilirler. Türk toplumunda ise, aile kültüründe baskılanan duygular yaşlılık döneminde baskının ortadan kalkmasıyla olumsuz duygu ifadelerine neden oluyor olabilir. Yani, bu sonuçlar farklı kültürel motivasyon ve dinamiklerin bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Öte yandan, yaşlılıkta bilişsel işlevlerde görülen bu olumluluk etkisiyle ilgili farklı görüşler de bulunmaktadır. Olumluluk etkisinin katılımcıların yönlendirilmediği görevlerde gözlenirken, kasıtlı olarak belli görevleri yapmaları istenildiği durumlarda (örneğin, belli bir materyali hatırlamak gibi) ortadan kalktığına dair bazı araştırma sonuçları bulunmaktadır (Grühn, Smith ve Baltes, 2005; Kennedy, Mather ve Carstensen, 2004; Kensinger, Brierley, Medford, Growdon ve Corkin, 2002). Genç ve yaşlı bireylerden kelimeleri duygusal değeri açısından değerlendirdikten sonra hatırlamalarının istenildiği bir çalışmada sonuçlar açısından herhangi bir yaş farklılığı görülmediği gibi, yaşlı katılımcılarda olumluluk etkisi de gözlenmemiştir (Grühn, Smith ve Baltes, 2005). Bu sonuçlar, olumsuz materyalin bazı bağlamlarda daha fazla işleme önceliğine sahip olduğu fikrini güçlendirmiştir. Araştırmacılara göre, elde edilen bu sonuçlar yaşlı bireylerdeki olumluluk etkisi açısından değil, azalmış olumsuzluk etkisinin varlığı açısından değerlendirilmesi gerekmektedir.

Bu bağlamda, mevcut çalışmada katılımcılardan belli yaşam dönemlerine ait spesifik anılarını hatırlamaları istendiği düşünüldüğünde sonuçları bu bakış açısıyla değerlendirmek mümkündür. Katılımcılar yönlendirilerek belli bellek materyalini hatırlamaları beklenilmiştir. Bu açıdan bakıldığında mevcut araştırma sonuçlarının yukarıda anılan araştırma sonuçlarıyla uyumlu olduğu söylenebilir. Öte yandan, literatürde yaşlı bireylerin otobiyografik anılarını anlatırken olumluluk etkisi gösterdiğine dair güçlü bir genel kabul bulunduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir (Comblain, D'Argembeau ve Linden, 2005; Mather ve Carstensen, 2005). Bu konuda daha güvenilir sonuçlara ulaşmak için Türk örneklemeden elde edilmiş daha fazla araştırma sonucuna ihtiyacımız bulunmaktadır. Bunun yanında, mevcut çalışmada en fazla olumsuz ifadenin kadın katılımcılar tarafından kullanıldığı gözlenmiştir. Ros ve Latorre'ye (2010) göre, olumluluk etkisinin erkeklerde daha güçlü olduğu görülmektedir; yaşlı erkeklerin yaşlı kadınlara nazaran anılarını daha olumlu ifadelerle anlattıkları gözlenmiştir.

Diğer yandan, mevcut çalışmada anıların ait olduğu yaşam dönemleri açısından da farklı sonuçlar elde edilmiştir. Farklı yaşam dönemlerine (0-11 yaş, 12-17 yaş, 18-35 yaş, 36-55 yaş ve geçen yıl) ait anıların anlatımında kullanılan içsel durumsal dil özellikleri (duygu, biliş, anı ve fizyolojik durum) incelendiğinde sadece 36- 55 yaşına dair anıların anlamlı olarak daha duygusal ifadelerle anlatıldığı gözlenmiştir. Bunun haricinde, anlatılan anıların hangi döneme ait olduğu sonuçlar üzerinde anlamlı farklılık yaratmamıştır. Kadınlar erkeklere göre 12-17 yaş dönemine ait anılarda daha çok olumlu duygusal ifadeler kullanırken, 18-35 ve 36-55 yaş dönemlerine

ait anılarda ise daha fazla olumsuz duygusal ifade kullanmayı tercih etmişlerdir. Yani, kadınlar ergenlik dönemine dair anılarını daha olumlu hatırlarken, orta yetişkinlik dönemi için daha fazla olumsuz ifade kullanmıştır. Bu sonuçları, kadınların orta yetişkinlikte daha zorlayıcı hayat olaylarıyla karşılaştığı; köyden kente göç, kentleşme, sanayileşme, siyasi olaylar gibi sosyokültürel süreçlerin kadınları daha olumsuz etkilediği yönünde değerlendirmek mümkündür. Aynı zamanda bu sonuçlar, kadınların bilişsel olarak olumsuz duygularını erkeklere kıyasla daha fazla ifade etme eğiliminde olduğu yönünde de yorumlanabilir. Yani, erkekler de kadınlar gibi aynı durumlardan etkilenmelerine rağmen olumsuzluklardan daha az bahsetmeyi tercih etmiş olabilirler. Yaşlı kadınların anılarını anlatırken daha olumsuz ifadeler kullandıklarından daha önce bahsedilmişti (Ros ve Latorre, 2010).

Bu konuyla bağlantılı olarak Türk örneklemeden elde edilen bir çalışmada, yaşlıların olumlu anılarını gözlemci bakış açısıyla, olumsuz anılarını ise kendi bakış açılarıyla anlattıkları, gençlerde ise bu tablonun tam tersi gözlenmiştir (Sayar, 2013). Gözlemci bakış açısında kişi olayı, olayı gözlemleyen bir izleyici gibi anlatırken, kendi bakış açısıyla (alan bakış açısı) olayı bizzat yaşayan ve algılayan biri olarak anlatmaktadır. Bu sonuçlar yaşlıların bilgelik eğilimi gösterdiği yani olumlu bir etki olarak değerlendirilmiş olsa da, aslında bu sonuçların yaşlıların olumsuz materyale daha fazla ağırlık verdiği yönünde yorumlanması mümkündür. Yani, Türk kültüründeki yaşlılar Batı ve Amerika örneklemeden farklı olarak olumsuz bellek materyaline daha fazla önem vermektedir fakat Türk popülasyonu adına güvenilir sonuçlara ulaşmak için bu konuda yeterli sayıda araştırmanın yapılmış olması gerekmektedir. Başka bir konu ise, anıları olumsuz anlatmanın her zaman olumsuz bir duygu durum anlamına gelip gelemeyeceğidir. Bazı durumlarda olumsuz içerikli anılar gurur, böbürlenme gibi olumlu duygu durumlarını da içerebilir (Pasupathi, 2001). Bazı durumlarda anlatılan anılar kişilerin olumsuz durumlarla nasıl başa çıktığının, sonuçta kendilerini nasıl daha iyi hissettiklerini gösteren hikayeler olabileceği gibi bazı durumlarda da olumsuz olanın dikkat çekici olduğu düşüncesiyle olumsuz ifadeler tercih ediliyor olabilir.

Sonuç olarak, mevcut çalışmada yaşlı bireyler anılarını anlatırken kullandıkları dil açısından cinsiyet farklılıkları göstermiştir. Kadınlar beklenildiği gibi, erkek katılımcılara nazaran duygusal olarak daha zengin bir dil kullanırken ergenlikteki anılarını daha olumlu, orta yaşa ait anılarını ise daha olumsuz duygusal ifadelerle anlatmışlardır. Genel olarak yaşlı katılımcıların daha olumsuz duygusal bir dil kullanmayı tercih ettikleri görülmüş, bu sonuçlar Batı kültürlerinde yaşlılarda görülen olumluluk etkisi sonuçlarıyla çelişkili bulunmuştur. Biliş, algı ve fizyolojik durumlarla ilgili ifadelerin kullanımında cinsiyet farklılıkları gözlenmemiştir. Ayrıca, bu sonuçlar Bauer, Stennes ve Haight'ın (2003), elde ettikleri sonuçları

destekleyerek içsel durumsal dil kullanımında cinsiyet farklılıklarının yaşamın sonraki aşamalarında daha çok ortaya çıktığını göstermiştir.

Mevcut araştırmanın temel konusunu otobiyografik bellek özelliklerindeki cinsiyet farklılıkları oluşturmuştur. Bu bağlamda, bu konuda gelecekte yapılacak araştırmalarda kültürel farklılıklara yer verilerek özellikle Türk örneğinde otobiyografik bellek özelliklerinin sosyokültürel açıdan incelenmesi önerilmektedir. Diğer yandan, Türk örneğinden elde edilen sonuçların diğer kültürlerle karşılaştırıldığı çalışmalar da literatüre önemli katkılarda bulunabilir.

Son olarak, yaşlanmayı konu edinen bilimsel çalışmaların bu konuda yapılacak gelecek araştırmalarla birlikte yaşlılara yönelik yeni hizmet ve politikalara da katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yaşlı bireylerin bilişsel özelliklerini inceleyen çalışmalar öncelikle insan yaşamının son döneminde ortaya çıkan zihinsel değişikliklere dikkat çektiği gibi, olumlu yaşlılık imajının oluşturulmasında ve yaşlıya sunulacak uygun hizmet & politikaların geliştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Çünkü son bir önceki yaşam evresini, bir sorun ya da kriz olarak kabul etmek bazen kasıtlı olarak bir politika haline getirilebilir ve bu tür politikalar özellikle sağlık, gençlik, güzellik, hatta ölümsüzlük vaad eden bir pazar olarak görülebilir (Cangöz, 2003). Yaşlanmayı bir sorun olarak değil, olduğu gibi kabullenmek gerekmektedir. Bu yaşam dönemine ait özellikler hakkındaki bilgimiz çeşitli psikolojik hizmet, uygulama ve tedavi yöntemlerinin gelişimini sağlayacaktır. Sonuç olarak, bu bilimsel bilgilerin bu bilgilere dayanan sağlık hizmetlerinin, uygun politikaların ve sağlıklı yaşlı imajının geliştirilmesinde, dolayısıyla yaşlı refahı ve mutluluğunda önemi büyüktür.

Kaynakça /References

Adams, S., Kuebli, J., Boyle, P. A. ve Fivush, R. (1995). Gender differences in parent-child conversations about past emotions: A longitudinal investigation. *Sex Roles*, 33, 309–323.

Aizpurua, A. ve Koutstaal, W. (2015). A matter of focus: Detailed memory in the intentional autobiographical recall of older and younger adults. *Consciousness and Cognition*, 33, 145-155.

Bauer P.J., Stark E.N., Lukowski A.F., Redamacher J., Van Abbema D.L. ve Ackil J.K. (2005). Working together to make sense of the past: Mothers' and children's use of internal states language in conversations about traumatic and nontraumatic events *Journal of Cognition and Development*, 6, 463-488.

- Bauer, P. J., Stennes, L. ve Haight, J. C. (2003). Representation of the inner self in autobiography: Women's and men's use of internal states language in personal narratives. *Memory*, 11, 27-42.
- Bohanek, J. G., ve Fivush, R. (2010). Personal narratives, well-being, and gender in adolescence. *Cognitive Development*, 25, 368-379.
- Brody, L. R. ve Hall, J. (1993). Gender and emotion. In M. Lewis & J. Haviland (Eds.), *Handbook of emotions* (s. 447-461). New York: Guilford Press.
- Cangöz, B. (2003). 'Yaşlı imajı' üzerine bir değerlendirme. (Editöre Mektup). *Geriatric Dergisi (Turkish Journal of Geriatrics)*, 6(1), 45.
- Comblain C., D'Argembeau A. ve Linden, M.V. (2005). Phenomenal characteristics of autobiographical memories for emotional and neutral events in older and younger adults. *Experimental Aging Research*, 31(2), 173-89.
- Davis, P. J. (1999). Gender differences in autobiographical memory for childhood emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 498-510.
- Ertan, T. ve Eker, E. (2000). Reliability, validity, and factor structure of the Geriatric Depression Scale in Turkish elderly: Are there different factor structures for different cultures. *International Psychogeriatrics*, 12(2), 163-172.
- Fivush, R. (1998). Gendered narratives: Elaboration, structure and emotion in parent-child reminiscing across the preschool years. In C.P. Thompson, D.J. Herrmann, D. Bruce, J.D. Read, D.G. Payne, & M.P. Togli (Eds.), *Autobiographical memory: Theoretical and Applied Perspectives*, (s. 79-104). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Fivush, R. ve Baker-Ward, L. (2005). The search for meaning: Developmental perspectives on internal state language in autobiographical memory. *Journal of Cognition and Development*, 6, 455-462.
- Fivush, R., Berlin, L. J., Sales, J. M., Mennuti-Washburn, J. ve Cassidy, J. (2003). Functions of parent-child reminiscing about emotionally negative events. *Memory*, 11, 179-192.
- Fivush, R., Bohanek, J. G., Zaman, W. ve Grapin, S. (2012). Gender differences in adolescents' autobiographical narratives. *Journal of Cognition and Development*, 13, 295-319.
- Fivush, R. ve Buckner, J.P. (2003). Creating gender and identity through autobiographical narratives. In R. Fivush & C. Haden (Eds.), *Autobiographical memory and the construction of a narrative self: Developmental and cultural perspectives* (s. 149-169). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Friedman, A. ve Pines, A. (1991). Sex differences in gender-related childhood memories. *Sex Roles*, 25, 25-32.

- Grühn, D., Smith, J. ve Baltes, P. B. (2005). No aging bias favoring memory for positive material: evidence from a heterogeneity-homogeneity list paradigm using emotionally toned words. *Psychol. Aging* 20, 579–588.
- Gryzman, A. ve Hudson, J. A. (2013). Gender differences in autobiographical memory: Developmental and methodological considerations. *Developmental Review*, 33, 239–272.
- Gryzman, A., Merrill, N., Graci, M. ve Fivush, R. (2016). The influence of gender and gender typicality on autobiographical memory across event types and age groups. *Memory and Cognition*, 44(6), 856-868.
- Güngen, C., Ertan T., Eker E., Yasar R. ve Engin F. (2002). Standardize minimal testin Türk toplumunda hafif demans tanısında geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 13 (4), 273–281.
- Habermas, T. ve de Silveira, C. (2008). The development of global coherence in life narratives across adolescence: Temporal, causal, and thematic aspects. *Developmental Psychology*, 10(44), 707-721.
- Kennedy, Q., Mather, M., ve Carstensen, L.L. (2004). The role of motivation in the age-related positivity effect in autobiographical memory. *Psychological Science*, 15(3), 208-214.
- Kensinger, E. A., Brierley, B., Medford, N., Growdon, J. H. ve Corkin, S. (2002). Effects of normal aging and Alzheimer's disease on emotional memory. *Emotion* 2, 118–134.
- Kuebli J ve Fivush R. (1992). Gender differences in parent-child conversations about past emotions. *Sex Roles*, 27, 683–698.
- Levine, B., Svoboda, E., Hay, J.F., Winocur, G. ve Moscovitch, M. (2002). Aging and Autobiographical Memory: Dissociating Episodic From Semantic Retrieval. *Psychology and Aging*, 17(4), 677-689.
- Mather, M. ve Carstensen, L.L.(2005). Aging and motivated cognition: The positivity effect in attention and memory. *Trends in Cognitive Sciences*, 9, 496-502.
- McLean, K. C., Pasupathi, M. ve Pals, J. (2007). Selves creating stories creating selves: A process model of self-development. *Personality and Social Psychology Review*, 11, 262–278.
- Pasupathi, M. (2001). The social construction of the personal past and its implications for adult development. *Psychological Bulletin*, 127, 651– 672.
- Pasupathi, M. ve Carstensen, L. L. (2003). Age and emotional experience during mutual reminiscing. *Psychology and Aging*, 18, 430-442.

- Pillemer, D. B., Wink, P., DiDonato, T. E. ve Sanborn, R. L. (2003). Gender differences in autobiographical memory styles of older adults. *Memory*, 11, 525–532.
- Rice, C. ve Pasupathi, M. (2010). Reflecting on self-relevant experiences: Adult age differences. *Developmental Psychology*, 46, 479–490.
- Ross, M. ve Holmberg, D. (1990). Recounting the past: Gender differences in the recall of events in the history of a close relationship. In J. M. Olson & M. P. Zanna (Eds.), *Ontario Symposium on Personality and Social Psychology. Self-inference processes: The Ontario symposium*, Vol. 6, s. 135-152). Hillsdale, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Ros, L. ve Latorre, J. M. (2010). Gender and age differences in the recall of affective autobiographical memories using the Autobiographical Memory Test. *Personality and Individual Differences*, 49, 950–954.
- Sayar, F. (2013). Gençlerin ve yaşlıların otobiyografik bellek özellikleri açısından karşılaştırılması: Betimsel bir çalışma. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 33(1), 1-16.
- St-Laurent, M., Moscovitch, M., Levine, B. ve McAndrews, M. P. (2009). Determinants of autobiographical memory in patients with unilateral temporal lobe epilepsy or excisions. *Neuropsychologia*, 47(11), 2211–2221.
- Zaman, W. ve Fivush, R. (2013). Gender differences in elaborative parent-child emotion and play narratives. *Sex Roles*, 68, 591–604.

